

VGN Didactiekdagen

November 2015

Waar zijn de vrouwen gebleven?

door:

Koen Henskens,

vakdidacticus/lerarenopleider

Instituut voor Leraar en School (ILS),

Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN)

Meer informatie: Koen.henskens@han.nl

Inleiding:

Deze werkvorm is tot stand gekomen na een constatering dat in de meeste middelbare schoolboeken in de tijdvakken 3 en 4, de middeleeuwen, geen enkele vrouwennaam wordt genoemd. De enige vrouwen die in deze 100 jaar geschiedenis voorbij komen, zijn de vrouwen die enkel op de achtergrond figureren bij een enkele bron (meestal uit het getijdenboek van de gebroeders van Limburg).

Dit wekt de suggestie dat vrouwen in de middeleeuwen inderdaad niet meer dan figuranten zijn en daarom niet de moeite waard zijn om te bespreken. Deze werkvorm wil laten zien dat vrouwen wel degelijk een rol van betekenis hebben gespeeld in de middeleeuwen en probeert te laten zien dat de onterechte ondergeschikte rol die de vrouw in de middeleeuwen toebedeeld wordt, nog doorleeft in onze huidige schoolboeken. Tijd voor verandering dus, tijd om enkele vergeten vrouwen weer in het spotlicht te zetten.

Dit alles gebeurt vanuit het werk dat Christine de Pisan schreef rond 1400, *Le Livre de la Cité des Dames*, ofwel, *Het Boek van de Stad der Vrouwen*. In dit boek bespreekt Christine alle vooroordelen die over het minderwaardige karakter van het vrouwelijk geslacht bestonden in haar tijd, om vervolgens aan de hand de bespreking van allerlei vrouwen te laten zien dat vrouwen weldegelijk a) deugdzaam en b) relevant waren. In haar allegorische werk stelt zij zichzelf als een naïeve vrouw op die wordt bezocht door drie vrouwen, die de personificatie van drie deugden zijn. De vrouwen vertellen Christine dat zij een stad moet bouwen voor alle deugdzaam vrouwen. De bouwstenen van de stad zijn argumenten tegen de vele vooroordelen die heersten in de tijd van Christine.

Voor deze werkvorm wordt de opdracht van Christine als 'saus' over de werkvorm gegoten. Er wordt naar de leerlingen gesuggereerd dat Christine nog plaats heeft voor twee vrouwen in haar stad. Leerlingen krijgen de opdracht om zich te verdiepen in een aantal vrouwen uit de middeleeuwen en krijgen de vraag welke twee van de zes besproken vrouwen een plek verdienen in de *Cité des Dames* van Christine de Pisan. Leerlingen beoordelen de vrouwen aan de hand van de zeven meest gangbare deugden uit de middeleeuwen.

Als deze opdracht af is, wordt nog gekeken in hoeverre de zes vrouwen een impact hebben gehad op de verschillende kenmerkende aspecten die bij de middeleeuwen horen, om niet alleen de deugdzaamheid, maar ook de relevantie van deze vrouwen aan te geven. Hiermee hopen we dat leerlingen concluderen dat het onhoudbaar is om de middeleeuwse vrouw uit de schoolboeken te laten en te vergeten.

Koen

(afbeelding op de kaft: 15e eeuwse miniatuur van het Livre de la Cité des Dames, van Christine de Pisan. Links wordt Christine bezocht door de drie vrouwen, rechts is zij samen met de vrouwen de Stad der Vrouwen aan het bouwen)

Doelstellingen:

- Leerlingen kunnen uitleggen welke argumenten in de middeleeuwen gangbaar waren om het verschil tussen de status van man en vrouw te duiden;
- Leerlingen kunnen uitleggen dat vrouwen in de Middeleeuwen als minderwaardig geslacht werden gezien;
- Leerlingen kunnen enkele voorbeelden noemen van deugden die in de Middeleeuwen als belangrijk worden gezien;
- Leerlingen kunnen aan de hand van het werk van Christine de Pisan uitleggen dat er weldegelijk belangrijke en invloedrijke vrouwen zijn geweest in de Middeleeuwen;
- Leerlingen kunnen korte biografische schetsen geven van verschillende bijzondere, deugdzame vrouwen uit de Middeleeuwen;
- Leerlingen kunnen een gewogen oordeel geven over welke van deze vrouwen het meest deugzaam was en/of welke vrouw het meeste impact heeft gehad in de middeleeuwen;
- Leerlingen kunnen uitleggen dat vrouwen ook een belangrijke rol hebben gespeeld bij de kenmerkende aspecten uit de Middeleeuwen;
- Leerlingen kunnen een beargumenteerd antwoord geven of de vrouwen uit de middeleeuwen terecht niet worden genoemd in de middelbare schoolboeken.

Benodigd materiaal:

- 5 kopieën van elke biografie van de middeleeuwse vrouw
- 30 kopieën van het invulblad (buddelzijdig)

Instructie in stappen:

Inleiding:

Vertel de klas dat de les zal gaan over middeleeuwse vrouwen. Vertel ze kort over Christine de Pisan en het werk dat zij heeft geschreven. Vertel ze dat zij een stad voor deugdzame vrouwen aan het bouwen is, en nog plek over heeft in haar stad. De taak van de leerlingen wordt dus om te kijken hoe deugzaam de te behandelen vrouwen zijn. Optie is om kort de zeven deugden voor te bespreken. (Het is mogelijk om ronde 4 ook als ronde 1 in te zetten als inleiding op het thema).

Ronde 1:

- Verdeel de klas in zes gelijke groepen.
- Elke groep krijgt de biografie van één van de zes vrouwen uitgereikt. Elke leerling in een groep krijgt dus dezelfde biografie.
- De leerlingen lezen in stilte de biografie.
- Daarna worden de invulbladen uitgedeeld en krijgen ze de opdracht om individueel de vrouw rapportcijfers te geven (op een schaal van 1 t/m 10) voor de zeven deugden (bij de juiste vrouw op het invulblad)
- Als de individuele rapporten zijn opgemaakt gaan de mensen van de groep bij elkaar zitten en discussiëren tot ze overeenstemming over de cijfers.

Ronde 2:

- Er worden nieuwe groepen gemaakt. In elke groep zijn nu alle vrouwen één keer vertegenwoordigd. De groepen zouden dus zes leerlingen moeten bevatten.

- In elke groep wordt elke vrouw kort besproken door degene die deze vrouw al bestudeerd had. De rapportcijfers worden uitgewisseld en overgenomen.
- Als alle vrouwen besproken zijn, discussiëren de leerlingen over welke twee van de zes vrouwen een plek verdient in de Stad der Vrouwen van Christine de Pisan.

Ronde 3:

- Als de antwoorden per groep klassikaal zijn gehoord, wordt er een nieuwe opdracht gegeven:
- Geef de leerlingen de opdracht om te kijken wat de impact van de vrouwen is geweest in de middeleeuwse geschiedenis. Vraag of ze kruisjes willen zetten bij de kenmerkende aspecten als deze vrouw gekoppeld kan worden aan dit kenmerk. Welke vrouw is dan (vanuit het schoolonderwijs gezien) het meest relevant? Vraag de leerlingen of dit invulschema nog invloed heeft op hun keuze van de twee vrouwen in de vorige ronde.

Ronde 4 (of 1):

Deel het blad uit met de inleiding en vragen die Christine de Pisan stelt aan de drie vrouwen die haar bezoeken.

Opties voor de leerlingen: Laat ze...

- de vragen beantwoorden,
- de meest bizarre vragen uitkiezen,
- de vragen uitkiezen die in hun ogen nog steeds relevant zijn of
- concluderen welke vooroordelen er in de middeleeuwen over vrouwen waren op basis van de vragen (en dus niet de antwoorden)

Alternatieve opties/rondes:

- Trek de discussie over het 'vergeten van vrouwen' verder dan alleen de tijdvakken 3 en 4. Laat leerlingen hun schoolboek pakken en onderzoeken hoe het met andere tijdvakken zit.
- Laat leerlingen de vooroordelen uit de middeleeuwen vergelijken met de vooroordelen van nu over vrouwen. Wat zijn de verschillen en overeenkomsten?

Het is natuurlijk altijd mogelijk om, afhankelijk van de tijd, slechts onderdelen van de werkvorm uit te voeren. Opties zijn :

- Alleen de vragen van Christine bespreken in de klas.
- Alleen de zes vrouwen en deugden bespreken
- Alleen de zes vrouwen en kenmerkende aspecten bespreken
- De leerlingen zelf informatie over de zes vrouwen laten opzoeken op internet
- De leerlingen zelf nog aanvullende vrouwen laten zoeken
- Als er helemaal geen tijd is, hopen wij dat de docenten de biografieën van de vrouwen hebben gelezen en in hun (klassikale) uitleg over de kenmerkende aspecten enkele van de vrouwen aanhalen.

Begin van *Le Livre de la Cité des Dames* van Christine de Pisan

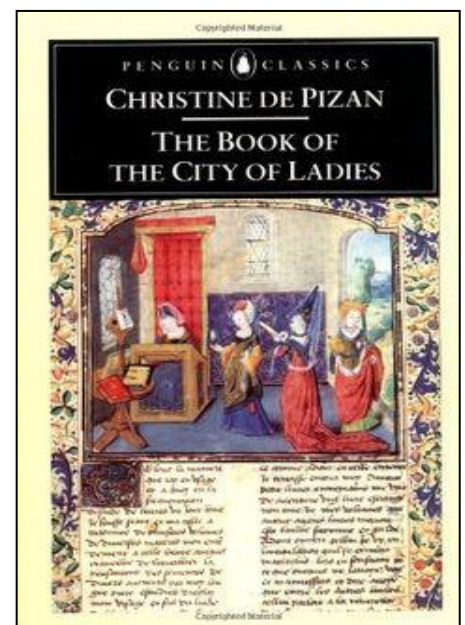
'Op een dag zat ik in mijn werkkamer omringd met verschillende boeken, omdat het al lang mijn gewoonte was om kennis na te streven...Ik pakte een boek van Matheolus en begon te lezen. Maar toen ik zag hoeveel immoreel taalgebruik en ideeën in het boek stonden, leek me dat de inhoud alleen die mensen aan zou spreken, die graag laster lezen en geen behoefte hebben deugdelijk te zijn of hun morele standaarden te verhogen. Ik bladerde door het boek, las het einde en besloot het weg te leggen en iets waardigers en nuttigers te lezen.

Toch, nadat ik het boek gezien had, knaagde er iets in me en een gedachte nestelde zich in mijn hoofd die me deed afvragen hoe het in hemelsnaam zo was dat zoveel mannen, zowel geestelijken als anderen, zulke afschuwelijke, veroordelende dingen over vrouwen en hun manieren beweren en schrijven. Ik kon dit niet verklaren. Het is ook niet een handjevol schrijvers die dit doen. Het zijn teveel filosofen, dichters en redenaars, die het allemaal met één stem en unaniem eens lijken te zijn dat de vrouwelijke natuur zondig is...

Met een diepe zucht riep ik uit naar God: 'O Heer, hoe kan dit zo zijn? Tenzij ik iets over het hoofd heb gezien, kan ik me niet voorstellen dat U in Uw oneindige wijsheid en perfecte goedheid, iets zou kunnen scheppen dat niet goed is?...O God, waarom ben ik niet als man geboren zodat ik aan al mijn verlangens kon voldoen om U te dienen...Ziek in mijn hart, in mijn klaaglied uitte ik deze en veel meer onzinnige woorden omdat ik mezelf als ongelukkig had bestempeld dat Hij mij een vrouwelijke vorm had gegeven.'

Vragen die Christine aan de drie dames stelt:

- Is het de vrouwelijke natuur om zondig te zijn?
- Is het gerechtvaardigd om vrouwen als minderwaardig af te schilderen?
- Zijn vrouwen inderdaad zondig omdat ze fysiek minderwaardig zijn?
- Hoe kan het dat Ovidius, die toch als beste dichter aller tijden wordt gezien, zoveel negatieve opmerkingen over vrouwen heeft gemaakt?
- Klopt het wat het boekje 'Over de geheimen van de vrouwen' zegt dat het vrouwelijk lichaam inherent gebrekkig en onvolledig is?
- Hoe kan het dat Cicero beweert dat een man nooit onderworpen moet zijn aan een vrouw omdat een man zich nooit moet verlagen tot iets dat minder is dan hemzelf?
- Wat bedoelt Cato als hij zegt dat een aantrekkelijke vrouw als een roos is die lieflijk is om naar te kijken, maar scherpe doorns eronder verstopt heeft?
- Is het waar wat sommige auteurs zeggen dat vrouwen van nature gulzig zijn en de neiging hebben tot overdrijven?
- Klopt de bewering dat vrouwen naar de kerk gaan, helemaal opgemaakt om op te vallen en minnaars te vinden?
- Klopt het wat de auteur zegt dat vrouwen zwakzinnig en kinderachtig zijn en dat ze daarom zo goed met kinderen om kunnen gaan?
- Klopt het dat vrouwen alleen zijn gemaakt om te huilen, praten en spinnen?
- Is het waar dat vrouwen niet toegestaan zijn in een rechtbank, geen getuigenis mogen afleggen en geen oordelen mogen vellen omdat ze zich slecht gedragen in de rechtszaal?
- Zijn vrouwelijke kinderen inderdaad het resultaat van een zwakte of deficiëntie in de baarmoeder?
- Is het zo dat mannen met God zouden kunnen praten, als de vrouw niet geschapen was?

Catharina van Siena

(1347 – 1380)

In de welvarende Italiaanse stad Siena werd in 1347 Catherina samen met haar tweelingzusje Giovanna geboren. Haar moeder had al 22 kinderen gekregen, maar de helft daarvan was als baby al overleden. Zo ook het tweelingzusje van Giovanna.

Catherina was echter gezond en groeide als vrolijk kind op. Vanaf haar vijfde jaar kreeg ze, volgens eigen zeggen, haar eerste visioenen van Jezus Christus, en op haar zesde leven gaf ze al aan dat ze haar leven in dienst van God wilde stellen.

waren al overleden.

Haar vader, die in Siena met haar broers een wolweverij met aanzien beheerde, had echter andere plannen voor Catherina. Ze was net zestien toen een van haar oudere, getrouwde zussen stierf en haar vader Catherina wilde laten trouwen met de weduenaar om de verbintenissen tussen de families te behouden. Catherina was fel tegen, knipte haar haar af, stopte met eten en sloot zichzelf als 'kluizenares' op in de bezemkast van de werkplaats van haar vader. Haar onverzettelijkheid, of volgens haar moeder haar koppigheid, zorgde voor veel aanzien en al snel kwamen er mensen op bezoek om bij deze jonge dame die haar leven aan God had gewijd om advies te vragen. In drie jaar tijd groeide ze uit tot een lokale bekendheid in haar vroomheid. Haar vader accepteerde dat Catherina een goddelijk pad had gekozen, haar moeder had er meer moeite mee. Dit kwam mede omdat Catherina zich vol inzette voor de armen en zieken. Om dit te realiseren gaf ze veel kleding (van haar familie) weg aan de armen en hielp veel zieken die besmettelijk werden geacht.

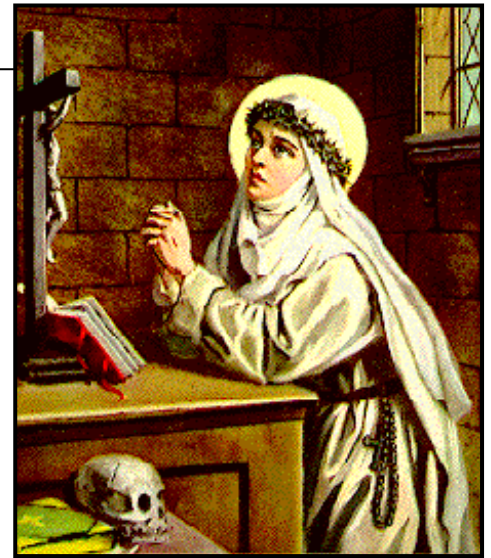
Nadat Catherina zelf kort hevig ziek werd, sloot te zich aan bij de derde orde van Dominicanen, waardoor ze niet meer hoefde te trouwen, maar ook niet in een klooster hoefde. Ze kon zich nu volledig wijden aan liefdadigheid en andere goede zaken.

Ze was heel begaan met de kerk en schreef heel vele brieven met adviezen en verzoeken aan zowel koningen als gewone mensen. Wat haar het meest tegen de borst stootte was dat corrupte politiek het leven voor veel mensen had overgenomen. Ze zette zich in om vrede tussen de Italiaanse steden te bewerkstelligen en maakte zich druk om de paus, die niet in Rome, maar in Avignon woonde op dat moment. In 1304 was een paus uit Rome weggevlucht, en sindsdien zijn de pausen in Avignon gebleven. Catherina schreef de paus veel brieven waarin ze hem aanspoorde om terug naar Rome te keren. Deze werd echter tegengehouden door de Franse kardinalen, die de paus liever dichterbij huis hadden. Catherina trok de stoute schoenen aan en in 1376 trok ze naar Avignon om de paus persoonlijk over te halen. Eén jaar later trok paus Gregorius XI terug naar Rome, nadat het pausdom ruim 70 jaar in Frankrijk had gezeten.

De paus stierf echter in hetzelfde jaar en toen men in Rome een nieuwe paus benoemde, deden de kardinalen in Frankrijk hetzelfde. Er waren nu twee pausen in Europa die allebei claimden de enige echter te zijn: één in Rome, en één in Avignon. Deze breuk in de kerk, het Westers Schisma genoemd, zorgde veertig jaar lang tot grote verdeeldheid in de katholieke kerk, waardoor het aanzien van de katholieke kerk en het pausdom tot op een dieptepunt zakte.

Catherina steunde de paus in Rome, maar stierf na een aanval op 33-jarige leeftijd. Ze heeft meer dan 300 brieven en enkele boeken nagelaten waarin ze schrijft hoe men vroom moet leven en advies geeft aan allerlei soorten mensen met verschillende vraagstukken.

Haar ijzere wil om iets voor elkaar te krijgen, en het vertellen van de waarheid tegen zelfs de meest hooggeplaatste koningen en geestelijken, zorgden voor enorm veel volgelingen. Al vijftig jaar na haar dood werd ze heilig verklaard door paus Pius II.

Paus Gregorius XI

Eleonora van Aquitanië

(1122 – 1204)

Geboren als enig kind van de hertog van Aquitanië, werd Eleanora erfgename van Aquitanië, de grootste en rijkste provincie van het middeleeuwse Frankrijk. Dit maakt haar tot een van de meest begeerde bruiden van Europa. Na het overlijden van haar vader was het echter aan de leenheer om een geschikte man voor de jonge hertogin van Aquitanië te vinden. Deze leenheer was de koning van Frankrijk. De koning was zo slim om Eleonora, op 15-jarige leeftijd, uit te huwelijken aan zijn eigen zoon, de toekomstige Lodewijk VII. Zo zou Aquitanië in handen komen van het Franse koningshuis.

Eleonora moest echter weinig hebben van het hof of Parijs en had bij het huwelijk afgedwongen dat ze zelf over Aquitanië zou heersen tot haar dood en dat het gebied pas daarna versmolten zou worden met de Franse domeinen.

Toen haar man in 1144 gehoor gaf aan de oproep voor de Tweede Kruistocht, koos Eleonora ervoor om zelf ook mee te gaan. Ze ging echter wel met haar eigen leenmannen uit Aquitanië en via een andere route dan haar man naar het Heilige Land. Aldaar aangekomen kreeg het echtpaar voor de zoveelste keer ruzie en Eleonora vertrok voortijdig terug naar Frankrijk. Er was weinig liefde in dit politieke huwelijk te vinden. Zo weinig, dat meteen na terugkomst van Lodewijk VII in Frankrijk het huwelijk werd ontbonden.

Eleanora was weer de meest begeerde vrijgezel van Europa geworden. Binnen een paar maanden trouwde ze met de grootste rivaal van de Franse koning, namelijk met het Engelse koningshuis in de vorm van Hendrik II, de troonopvolger. Dit huis bezat al heel veel gebied in Frankrijk, en kreeg door dit huwelijk nog eens half Zuid-Frankrijk erbij. Hierdoor had het Engelse koningshuis meer macht in Frankrijk, dan de Franse koning zelf!

Dit huwelijk, bestaande uit twee zeer dominante persoonlijkheden, was succesvoller. In totaal kregen ze tien kinderen. Eleanora wilde tegen de wil van haar man in, weer zelf over Aquitanië regeren en zette haar zoons op tegen hun vader. De eerste opstand mislukte en Eleanora werd 16 jaar lang gevangengezet in verschillende kastelen in Engeland en Frankrijk. Maar uiteindelijk wisten haar zoons Richard en Jan hun vader te ontronen en toen Richard als koning van Engeland gekroond werd, regeerde zijn moeder mee aan zijn zijde. Ook toen hij tien jaar later opgevolgd werd door zijn jongere broer Jan gaf Eleanora nog raad en advies. Ze was toen al bijna tachtig jaar oud. Ze bemiddelde nog in het huwelijk van haar kleindochter, die aan de nieuwe Franse koning Lodewijk VIII werd uitgehuwelijkt.

In 1204 overleed ze in haar favoriete kasteel in Fontevraud, waar ze zich de laatste jaren had teruggetrokken. Ze werd in de abdij van Fontevraud bijgelegd naast de graven van haar tweede man Hendrik II en haar zoon Richard.

Eleanora is haar hele leven trots geweest op haar afkomst, Aquitanië, de provincie waar de hoofse liefde geboren is. Door haar toedoen zijn de minstrelen naar Parijs en Londen getrokken, en werd de hoofse literatuur het populairste genre in Europa. Daarnaast is ze als vrouw herhaaldelijk opgekomen tegen haar man, wat haar soms duur kwam te staan, maar uiteindelijk wel succes heeft opgeleverd met de troon voor haar zoons. Ze vocht voor haar familie, en volgens legendes reed ze zelfs als amazone in harnas vooraan op het slagveld mee. Een pittige tante, die met haar huwelijk met het Engelse koningshuis meer met Frankrijk verbond met 300 jaar oorlog tot gevolg.

Richard Leeuwenhart sterft in Frankrijk terwijl hij zijn landen verdedigt tegen de Fransen.

Mathilde van Toscane

(1046 – 1115)

In 1046 werd Mathilda als dochter van de hertog Bonifatius van Toscane en Beatrix van Lotharingen geboren. Hertog Bonifatius was de belangrijkste leenman van de Duitse keizer in Italië. Haar moeder stamde van de Duitse keizers af. Toen Mathilda zes jaar was leerde ze de harde politieke wereld snel kennen toen haar vader op werd vermoord. Haar oudste zus overleed kort erna, waardoor alleen haar moeder als directe familie overbleef. Deze probeerde haar erfenis van Toscane veilig te stellen door snel te hertrouwen met Godfried met de Baard, de hertog van Lotharingen.

De keizer, die de officiële leerheer was over de Italiaanse gebieden, had geen toestemming gegeven voor het huwelijk en nam Beatrix gevangen. Godfried begon toen een oorlog. Hij won en hij werd tot keizerlijke stadhouder in Italië te benoemen.

Godfried was nu de machtigste man van Italië geworden. Zijn broer werd paus Stefanus IX en vanaf dat moment was de familie van Mathilda de militaire arm en bescherm van de paus.

Mathilda moest, toen ze 23 jaar oud was, van haar vader trouwen met zijn zoon, Godfried met de Bult. Mathilda was niet blij met het huwelijk en was dan ook niet verdrietig toen haar man in 1069 werd vermoord.

Toen haar moeder zeven jaar later stierf, was hertogin Mathilda de soeverein over heel Noord- en Midden-Italië. Op het moment dat ze zelf het land bestuurde, werd ze in een belangrijk conflict getrokken: De nieuwe paus Gregorius VII had namelijk ruzie met de Duitse keizer, Hendrik IV, een achterneef van Mathilda. De machtsstrijd tussen deze twee mannen, de investituurstrijd, liep uit de hand en de paus had de keizer geëxcommuniceerd.

Mathilda aarzelde niet en steunde de paus. De keizer, die vernederd was door de excommunicatie, stak in de winter de Alpen over en trok naar Canossa, het kasteel van Mathilda waar de paus zich op dat moment bevond. Mathilda, die haar poot stijf hield, liet de keizer drie dagen voor gesloten deuren staan. Na de gang naar Canossa van Hendrik IV leek het conflict even gesust, maar al snel laaide het weer op. Mathilda gaf al haar gebieden in leen aan de Paus, terwijl deze gebieden eigenlijk in leen van de keizer waren. Deze was natuurlijk woest. De paus excommuniceerde de keizer weer, maar deze keer had de keizer de overhand, en verjoeg Gregorius VII uit Rome.

Mathilda zette haar strijd tegen de keizer voort, soms met tegenslagen, soms met succes, maar altijd voor het pausdom. Toen de keizer Hendrik IV met een nieuwe grote aanval dreigde, koos Mathilda, toen al bijna twintig jaar ongehuwd, toch om opnieuw een politiek huwelijk te sluiten, met de 15 jaar oude Welf V van Beieren. Ook dit huwelijk was geen succes voor Mathilda en ze scheidden enkele jaren later zonder dat het huwelijk geconsumeerd was.

Na jaren oorlog, waarin ze zelf haar troepen op het slagveld leidde, wist ze uiteindelijk de overhand te krijgen. Toen de zoons van de keizer, Conrad en Hendrik in opstand kwamen tegen hun vader werd het de keizer teveel. Door de samenwerking tussen Mathilda en de zoons was de grote kloof tussen het kamp van de keizer en die van de paus een stuk kleiner geworden. Mathilda gaf haar gebieden weer terug in leen aan de (nieuwe) keizer en kreeg daarvoor de titel vice-koningin van Italië voor terug.

Het politieke leven van Mathilda was voorbij. Ze trok zich terug op haar domeinen bij Canossa en stierf enkele jaren later.

Mathilda wist al vroeg dat ze de erfgenaam van Noord-Italië zou worden en heeft zich altijd als een zelfstandige vrouw gezien. Hoewel ze twee keer gehuwd is, heeft ze altijd zelf geregeerd. Ze heeft veel steden in haar gebied stadsrechten gegeven. Ze heeft haar gebieden aan de kerk geschonken om ze vervolgens als leenvrouw met zwaard te verdedigen. Zelfs toen de paus in het nauw zat en verbannen was uit Rome, bleef zij als laatste aanhanger de paus trouw tot zijn dood.

Mathilda als oppermachtige met abt Hugo van Cluny als bemiddelaar en Hendrik IV op zijn knieën voor Mathilda.

Genèvieve van Parijs

(422 –512)

Waarschijnlijk is Genèvieve in 422 geboren in Nanterre, als dochter van een Gallische moeder en een Germaanse vader. Ze leefde in de tijd van de volksverhuizingen, die voor veel onrust in Europa zorgde.

Op haar zevende werd ze gegrepen door de heiligheid van Sint Germanus, die op weg naar Engeland in Nanterre stopte en daar de mensen toesprak. Ze gaf aan dat ze haar leven net als Germanus in dienst van God wilde stellen en Germanus voorspelde haar dat ze grote daden zal verrichten als ze goed zou leven.

Genèvieve nam het advies ter harte en als jong meisje al deed ze een gelofte van van maagdelijkheid, begon ze met vasten, veel bidden en goede daden verrichten. Het liefst was ze een klooster in gegaan, maar die was er in Nanterre niet.

Toen haar ouders overleden toen ze zestien was, trok ze naar Parijs om bij haar peetmoeder in te trekken. Hier werd ze al snel vereerd door haar vasthoudendheid en strengheid voor haar zelf. Ze at maar twee keer per week een maaltijd en dronk alleen maar water. Ze wilde zich namelijk niet op het aardse richten, maar wilde zich concentreren op het helpen van mensen en doen van goede daden.

Ze was zo streng voor haarzelf dat veel mensen jaloers op haar werden. Hoe kon iemand nu zo goed zijn, daar moest wel iets achter steken? Sint Germanus nam het echter voor haar op, en adviseerde haar om iets minder streng te zijn voor haarzelf. Ze kreeg een nieuwe taak, namelijk om de jonge vrouwen in Parijs die voor God wilde leven te begeleiden.

Toen in 451 de Hunnen in Frankrijk dood en verderf zaaide in richting Parijs trokken, probeerde Genèvieve de Parijzenaren te kalmeren en vertelde ze dat als niet wegvluchten, maar net als haar gingen vasten en veel baden, ze gered zouden worden van de Hunnen. Veel mensen volgden haar advies, maar toen de Hunnen in zicht waren, vluchtten toch veel mensen weg. Genèvieve trok vervolgens met de jonge vrouwen de stadspoorten uit om meteen buiten de muren te blijven staan. Ze baden en zongen en de Hunnen kwamen dichterbij. Maar toen gebeurde iets wat niemand kon verklaren. De Hunnen lieten Parijs links liggen en trokken door richting Orléans, en belegerden die stad. Alle Parijzenaren prezen Genèvieve voor haar volhardendheid.

Dertig jaar later werd Parijs weer bedreigd. Dit maal door de Franken, die uit het Noorden kwamen. Hun koning Childerik omsingelde de stad om deze uit te hongeren. Het was Genèvieve die met een paar helpers en boten 's nachts de stad ontsnapten, de dorpen in de omgeving langs gingen om eten te vragen en vóór het daglicht weer met volle boten terug de stad in trok. Uiteindelijk hebben de Parijzenaren de stad op moeten geven maar Childerik was zo onder de indruk van de actie dat hij Genèvieve bij zich liet komen en vroeg of ze nog speciale verzoeken had voordat hij de stad innam. 'Spaar de bevolking' had ze gezegd, en haar verzoek werd ingewilligd.

Hoewel de Franken nog niet-christelijk was, werd ze regelmatig geraadpleegd door de Frankische leiders. Clovis, de nieuwe koning, nam haar zelfs aan als persoonlijk adviseur. Genèvieve heeft ongetwijfeld bijgedragen aan het feit dat Clovis zich enkele jaren later tot het Christendom bekeerde.

Genèvieve wilde een nieuwe kerk in Parijs laten bouwen voor Sint-Petrus en de Apostelen. Clovis betaalde de bouw van de kerk, maar zowel hij als Genèvieve stierven voordat de kerk af was. De vrouw van Clovis liet Genèvieve in de kerk begraven en de kerk werd al snel een pelgrimsoord voor mensen die haar graf wilden bezoeken.

De slag bij de Catalaanse Velden (451), waar de Hunnen door een leger van Franken, Romeinen en Visigothen werd verslagen

Irene van Athene

(752-803)

Irene was geboren in een rijke adellijke familie uit Athene. Als wees groeide ze op bij haar oom, die generaal was in Griekenland. Op zestienjarige leeftijd werd ze aan keizer Constantijn V gepresenteerd, die haar in hetzelfde jaar liet trouwen met zijn zoon Leo IV. Twee jaar later werd Irene zwanger en werd haar zoon Constantijn geboren. Toen Constantijn V overleed, werd Leo, de man van Irene, in zijn vijfentwintigste levensjaar de nieuwe Byzantijnse keizer.

Het rijk was in deze tijd verdeeld tussen mensen die vonden dat er geen iconen (=afbeeldingen) gemaakt mochten worden van heiligen of god, omdat het risico dan bestond dat je de afbeeldingen ging vereren in plaats van god zelf. De strijd tussen de iconoclasten (tegen afbeeldingen) en de iconodolen (voor afbeeldingen) had al duizenden doden veroorzaakt. Leo hoorde bij de partij die afbeeldingen verbood. Irene hoorde bij het kamp dat afbeeldingen vereerde. Ze had stiekem enkele iconen in haar bezittingen verstoppt. Toen haar man hier achter kwam, weigerde hij nog met haar het bed te delen. Leo stierf echter in hetzelfde jaar en Irene werd toen regentes voor haar negen jaar oude zoon Constantijn.

Nikophoros, de halfbroer van de overleden Leo, was het hier niet mee eens en wilde zelf de macht grijpen. Irene greep net op tijd in en strafte Nikephoros op typisch byzantijnse wijze, namelijk door de ogen uit te steken en hem naar een klooster te sturen. Irene had wel door dat ze als vrouw met een minderjarig kind een zwakke machtspositie had. Ze zocht steun bij de Karolingische dynastie in het Westen. Ze regelde een verloving tussen haar zoon en Rotrude, een dochter van de kersverse koning Karel. Irene stuurde zelfs een Grieks leraar naar het Frankische rijk om Rotrude de Griekse taal te leren voor als ze naar het Byzantijnse hof zou verhuizen later.

Kort daarna ontstond er een opstand van een Byzantijnse generaal in Sicilië, dat door Irene's gestuurde troepen in de kop werd gedrukt. De opstandige generaal vluchtte naar Afrika, en sloot zich aan bij het Abbasidische kalifaat. Dit nieuwe, snelgroeiende, moslimrijk was een van de grootste uitdagingen voor Irene.

In het Oosten heeft ze verschillende succesvolle campagnes laten uitvoeren tegen de moslims, maar in de zomer van 782 kwam de kalief Haroen Al Rashid zelf aan het hoofd van een enorm leger Anatolië binnenvallen. Een paar Byzantijnse generaals liepen over naar de moslims en Irene werd gedwongen een veel geld en goederen te betalen om vrede terug te krijgen.

Op religieus gebied was ze succesvoller. Ze heeft verschillende kerkbijeenkomsten georganiseerd, de ruzies die er met de paus in Rome waren heeft ze bijgelegd en de iconenverering weer hersteld.

Irene had de smaak van regeren te pakken en weigerde haar zoon, die steeds ongeduldiger werd om zelf te regeren, aan de macht te laten. Nadat hij probeerde te ontsnappen, waarna hij gevangen werd genomen. Later wist hij toch te ontsnappen en een opstand te beginnen tegen Irene. Deze werd neergeslagen en uiteindelijk werd Constantijn gevangen genomen en ook zijn ogen werden uitgestoken. Hij stierf een paar dagen later aan de verwondingen.

Nu Irene alleen aan de macht had en geen erfgenaam meer had, zocht ze opnieuw steun bij Karel de Grote. Ze probeerde te regeren of ze met hem kon trouwen. In het Westen zag men de situatie echter heel anders. De paus, die last had van de Abbasiden in het Zuiden van Italië, had militaire steun nodig en had een ander plan bedacht. Omdat er geen wettelijke mannelijke erfgenaam op de (Byzantijnse) keizerstroon zat, bedacht hij om de koning Karel in ruil voor militaire hulp tegen de moslims, tot keizer te kronen.

Irene zelf kwam meer onder druk te staan en binnen twee jaar werd ze afgezet door de edelen van Byzantium en werd ze afgescheept naar een klooster op een Grieks eiland. Hier stierf ze een jaar later.

Paus Leo III kon Karel de Grote tot keizer kronen, omdat er in het Oost-Romeinse Rijk geen man op de troon zat.

Hilda van Whitby

(614-680)

Over de jeugd van Hilda is weinig bekend. Ze is waarschijnlijk geboren in 614 en komt uit een aan koninklijk bloed verwante familie: haar achteroom was koning van Northumbrië en haar oudere zus was getrouwd met de koning van East-Anglia. Engeland was in de honderd jaar ervoor overspoeld door Germaanse stammen (met name Angelen en Saksen). De oorspronkelijke Keltische bewoners die christelijk waren, werden de Angelen en Saksen verdreven. Deze nieuwe stammen waren niet-christelijk. Ze stichtten zeven koninkrijken op het eiland.

Vanuit de weggevluchte oorspronkelijke Keltische bewoners kwamen verschillende missionarissen terug die probeerden de Angelsaksen te bekeren. Ook vanuit Rome werden pogingen ondernomen om het eiland opnieuw te bekeren tot het christendom.

Ze groeide op aan het hof van Northumbrië, waar de koning in 627 besloot zich te laten dopen voor het christendom door de Roomse missionaris Paulinus. Toen haar schoonbroer overleed bij een veldslag en haar zus in Frankrijk in een klooster ging wonen, wilde Hilda met haar zus mee. Ze kreeg echter de vraag van een Ierse missionaris, Aidan, de vraag of ze niet juist naar het noorden van Engeland wilde komen, om daar kloosters te stichten en mensen te bekeren.

Hier gaf ze gehoor aan en ze kreeg een stuk grond waar ze een kleine gemeenschap begon. De nonnen en monniken waren vroom en leefden sober. Na enkele jaren trok Hilda en stichtte een nieuw klooster. Nog een paar jaar later stichtte weer een nieuw klooster, deze werd het klooster van Whitby waar ze lange tijd verbleef. De oorspronkelijke idealen van het kloosterleven werden hier goed nageleefd. Alle goederen waren gezamenlijk bezit en de strikte regels van vrede en naastenliefde gehandhaafd. Verder diende elke inwoner van het klooster de bijbel te bestuderen en goede werken te doen.

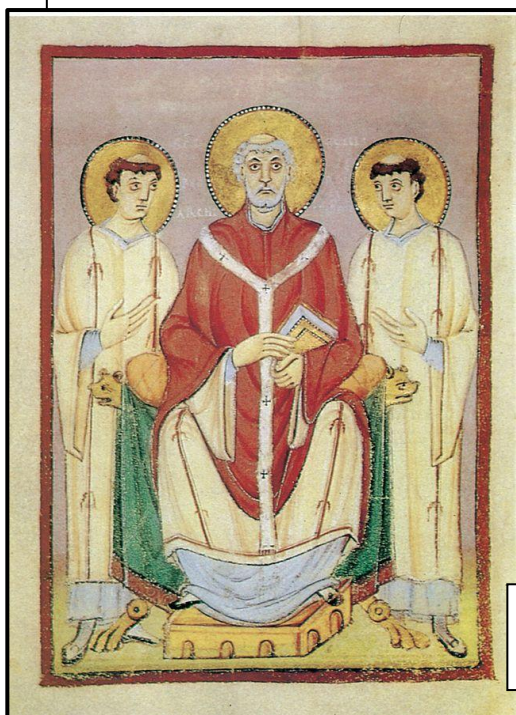
Het klooster groeide al snel uit tot een centrum van kennis en spiritualiteit. Hilda was een goede organisator en een energieke vrouw. Ze verwierf zo'n goede reputatie dat koningen en prinsessen om haar raad vroegen.

Omdat het klooster van Hilda al snel grote bekendheid genoot, koos koning Oswiu van Northumbrië dit klooster om een synode, een grote kerkvergadering, te houden. Dit was de eerste kerkvergadering in Engeland. Alle hoge geestelijken en adel uit alle Angelsaksische koninkrijken waren uitgenodigd. Het belangrijkste agendapunt waren de verschillen tussen de manier van christendom belijden tussen de missionarissen uit de Keltische traditie en die uit Rome waren gezonden. Het klooster van Hilda zat hier precies op de grens. Ze was zelf door een missionaris uit Rome bekeerd als jong meisje, maar had de Keltische traditie in haar kloosters overgenomen. De verschillen waren soms klein, maar op andere vlakken vielen ze wel op. Zo vierden ze Pasen op een ander moment. Het was voor verdere bekering natuurlijk niet handig als de niet-christenen

verschillende verhalen te horen kregen over hoe het christendom werkte. De monnik Wilfrid sprak voor de zogenaamde Romeinse rite, die uiteindelijk won. De Keltische kloosters werden omgeschoold tot kloosters volgens de regel van Benedictus, die vanuit Rome werd gepropageerd.

Hilda zorgde verder voor een opleving in het christendom in Engeland. Ze liet vele werken kopiëren zodat ze bewaard gebleven zijn. Ook buiten Engeland was haar invloed merkbaar. Wilfrid, die op de bijeenkomst sprak werd aartsbisschop van York en heeft als leraar veel nieuwe missionarissen opgeleid. Deze werden erop uitgestuurd en kregen vaak boeken mee van Hilda uit Whitby. Eén van deze missionarissen die in Noord-Engeland was opgeleid door Wilfrid was Willibrord.

Hilda stierf als abdes op 66-jarige leeftijd in Whitby.

Willibrord, een leerling van Wilfrid, de man die de Romeinse rite verdedigde in Hilda's klooster van Whitby

Waar zijn de vrouwen gebleven?

Invulblad A.

Deugdelijke dames?

	Prudenza (Wijsheid)	Iustitia (Rechtvaardigheid)	Fides (Geloof)	Charitas (Liefdadigheid)	Spes (Hoop)	Fortitudo (Moed/kracht)	Temperanza (Zelfbeheersing)
Genève van Parijs							
Hilda van Whitby							
Irene van Athene							
Mathilda van Canossa							
Eleanora van Aquitanië							
Catharina van Siena							

Opdracht:

Hierboven zitten zeven deugden uit de Middeleeuwen op een rij.

Bestudeer de biografieën van de zes vrouwen en geef elke vrouw voor elke deugd een cijfer op een schaal van 1 t/m 10. De twee dames met de meeste punten, zullen worden toegelaten tot de 'Stad der Vrouwen' van Christine de Pisan.

In de middeleeuwen kende met verschillende lijstjes van 'deugden'. Christine de Pisan personifieert in haar boek drie deugden tot de drie dames Redelijkheid, Rechtheid en Rechtvaardigheid. Er zijn zeven deugden ontstaan als tegenhangers van de zeven hoofdzonden. De lijst van deugden die hierboven te zien is, bestaat uit de drie centrale theologische deugden: Geloof, Hoop en Liefdadigheid, geflankeerd door de vier kardinale deugden: Wijsheid, Rechtvaardigheid, Moed/kracht en Zelfbeheersing.

De deugden zijn met hun standaard symbolen afgebeeld: Spiegel voor redelijkheid, zwaard en weegschaal voor rechtvaardigheid, het kruis en de drinkbeker voor geloof, een kind en vlamvend vuur voor liefdadigheid, biddende pose voor hoop, een sten pilaar voor kracht en twee communicerende wijnkruiken voor zelfbeheersing.

